

*Mapování archeologické terminologie :
sňatek z rozumu i vášně mezi
archeologií a knihovnictvím*

19. konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2018

28.-29.11. 2018

Mgr. Jana Kalousová,
Mgr. Stanislav Velčev,
Knihovna Archeologického ústavu Brno, v. v. i.

Obsah referátu

- 1. Úvod
- 2. Současný stav projektu
- 3. Realizace
- 4. Předpokládané cíle
- 5. Zdroje

1.1 Úvod

- původním záměrem bylo vytvoření interní a ne příliš obsáhlé referenční pomůcky pro katalogizátory Knihovny ARUB během retrokatalogizace knihovního fondu v rámci grantu AIS
- mapa předmětových hesel měla prvotně obsahovat omezené množství položek (přibližně 200 hesel) zasazených do hierarchických vztahů
 - pro ulehčení zaškolení nových katalogizátorů
 - jako referenční „příručka“ pro stávající katalogizátory
- během realizace, při níž jsme procházeli terminologické slovníky archeologie, projekt narostl do současné podoby
 - od jisté chvíle bylo jasné, že bude třeba mapu dodělat na profesionální úrovni
 - naskytla se možnost použití jinými institucemi
 - při důkladném zanesení pojmů začalo být zřejmé, jaké oblasti současná PH pokrývají a jaké oblasti ne

2.1 Současný stav projektu

- v současnosti mapa předmětových hesel obsahuje cca 2500 hesel ve čtyřech různě obsáhlých souborech
- zároveň je to maximum, které lze vytvořit vlastními silami
- současný stav pořád vnímáme jako pracovní verzi, která se bude měnit
- v současnosti máme podaný návrh na přidruženou aktivitu do Strategii AV21, abychom dostali prostředky na dokončení mapy

2.2 Současný stav projektu

- finanční prostředky hodláme využít na:
 - 1) doplnění předmětových hesel do mapy, bude-li potřeba
 - 2) revizi mapy vědeckým pracovníkem (archeologem), který posoudí relevanci hesel (jak předmětových hesel, tak hesel z lokálního rejstříku); vyřazení nebo opravení chybně zadaných hesel (typicky přehlédnutí a zadání odkazové formy)
 - 3) doplnění jazykových ekvivalentů k heslům, prozatím pouze v základním jazyce (angličtina), tak aby anglické ekvivalenty byly shodné s odbornou terminologií
 - 4) jednání s Národní knihovnou o přidání oborově specializovaných předmětových hesel k přesnějším věcnému popisu
 - 5) vytvoření přívětivějšího GUI (graphical user interface) pro snadnější jak fulltextové, tak předmětové vyhledávání v mapě. V současném stavu je nejdůležitější část mapy (průběh archeologického výzkumu, mobiliář, terénní památky) nepřehledná a hledání zdlouhavé.

3.1 Realizace

- mapa je vytvořena v open software FreeMind; exportované soubory lze otevřít v internetových prohlížečích
- předmětová hesla a termíny z lokálního rejstříku jsou rozlišeny dvěma způsoby
 - zkratkou (PH/LOK)
 - barvou (zelená/oranžová), aby bylo od pohledu patrné, jak moc je daná oblast pokrytá nebo nepokrytá

3.2 Realizace

- struktura mapy – čtyři soubory hesel:

1) archeologická část

- úvod (obecné části, hesla ke společnosti)
- průběh archeologické praxe (prospekce, výzkum, restaurace a konzervace, interpretace nálezů)
- mobiliář tříděný podle materiálů
- terénní památky

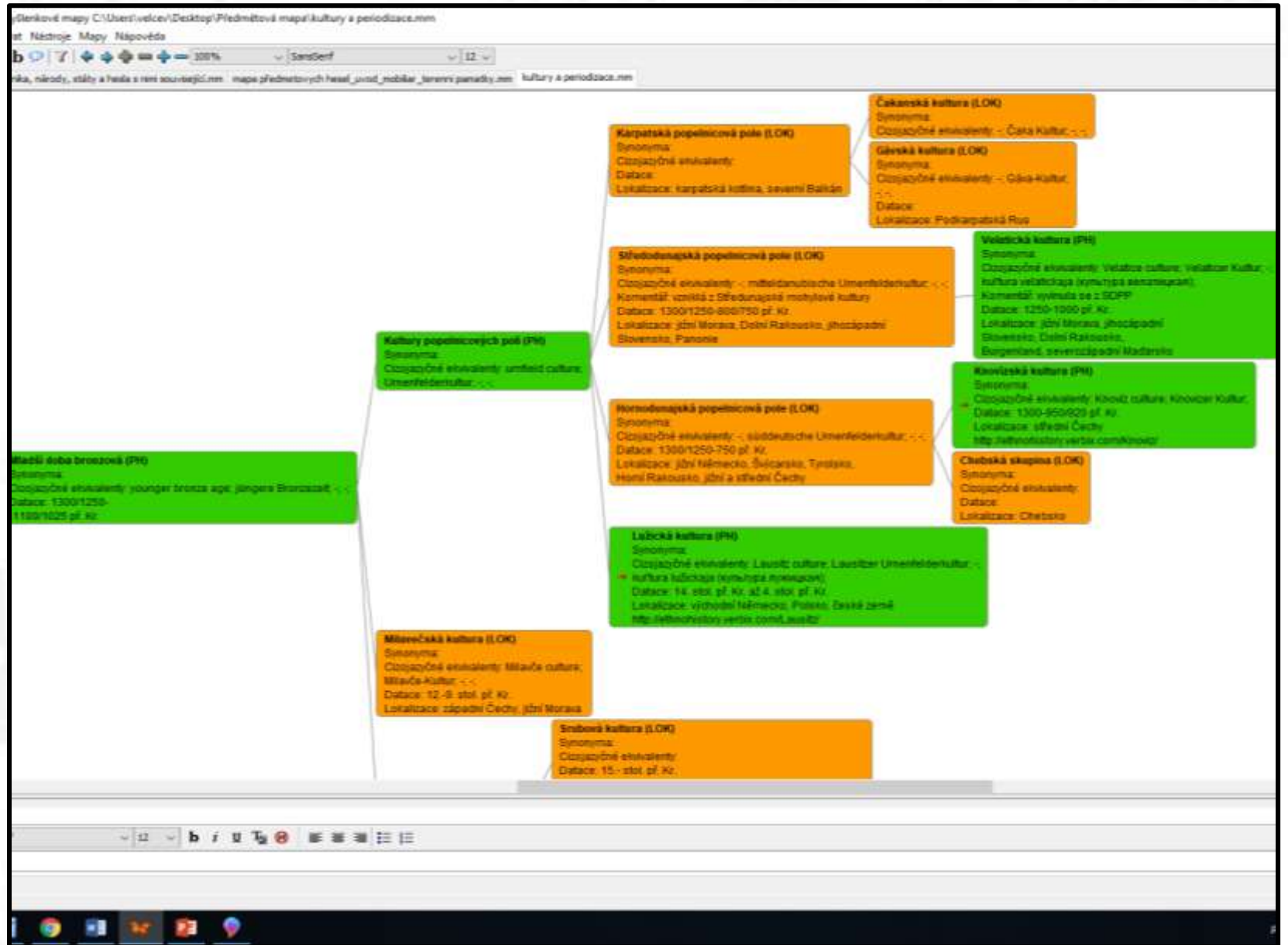
2) archeologické kultury a periodizace s důrazem na středoevropský prostor

3) historická etnika, národy, státy a hesla s nimi související

4) hraniční a příbuzné disciplíny (archeobiologie; geologie, geografie, vlastivěda, antropologie, etnologie, PVH, historie, dějiny umění, religionistika) – výběr nejdůležitějších hesel, nešlo se do takové hloubky, jako v případě archeologie

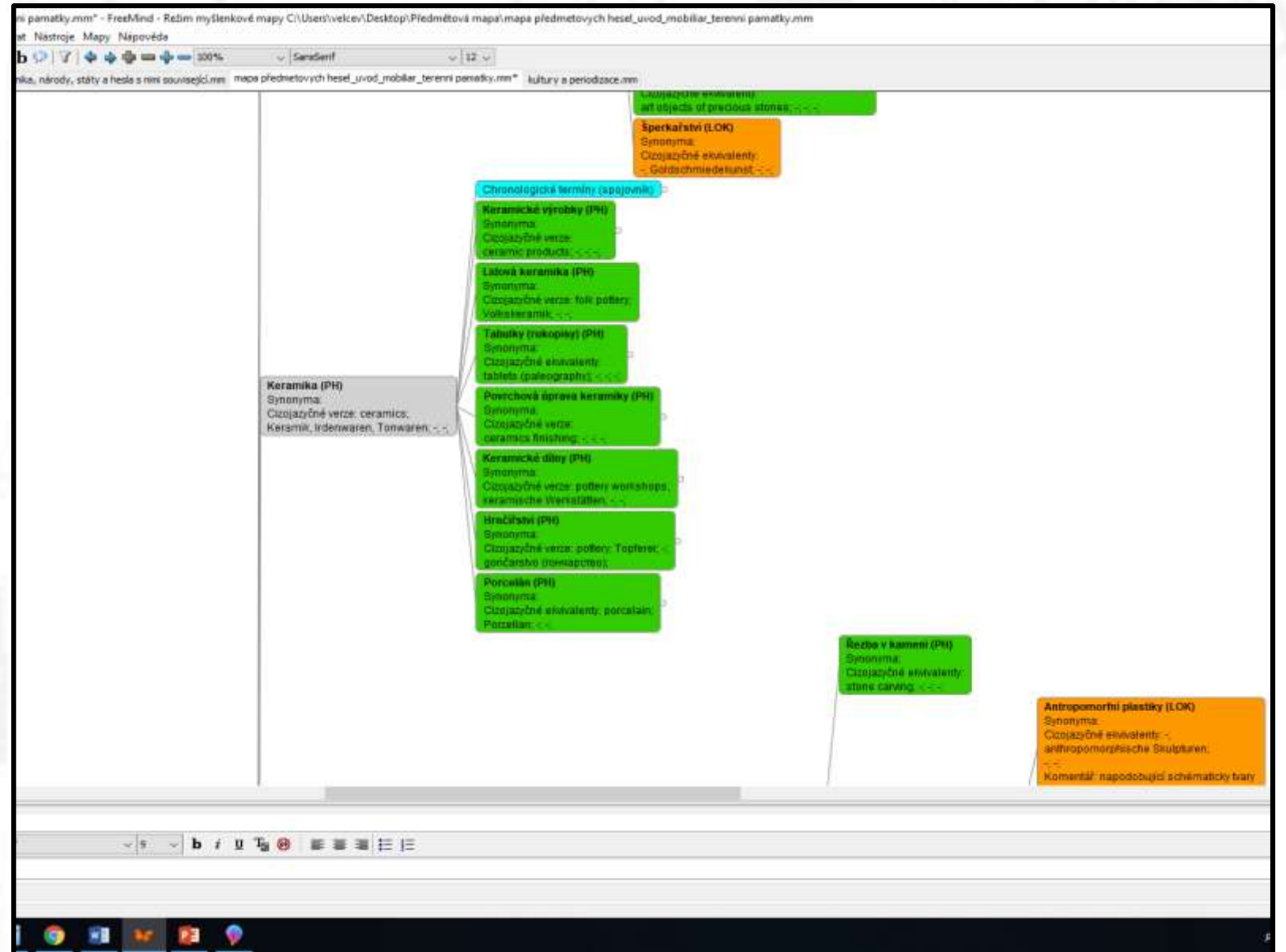
3.3 Realizace:

ukázka 1

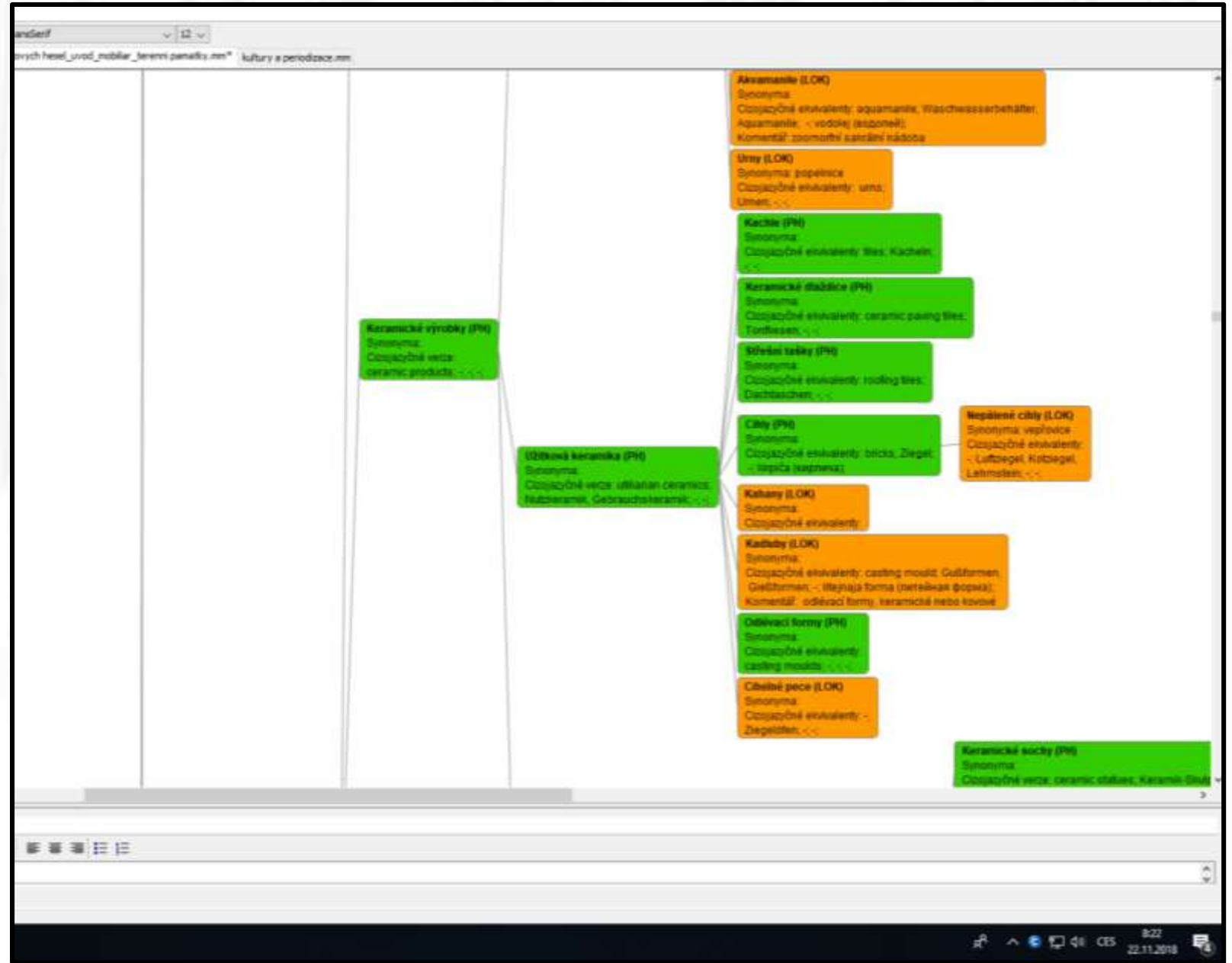
3.4 Realizace

ukázka 2

3.5 Realizace

ukázka 3

3.6 Realizace

ukázka 4

struktura hesla

synonyma (odkazové formy): v současném stavu doplněna pouze výjimečně

cizojazyčné ekvivalenty:

v současném stavu jsou převážně anglicky a německy

dnes anglická terminologie, dříve německá (kulturní a geografické příčiny)

datace a lokalizace: nachází se u archeologických kultur

komentář: pokud je potřeba

Platybazie (PH)

Synonyma: deformace lebky

Cizojazyčné ekvivalenty: platybasia; Schädeldeformation, Schädelverbildung, Trumschädel; -; -;

Komentář: umělé deformování lebek je zvyk kmenů v pontsko-azovské oblasti, během stěhování národů se rozšířil i mezi vých. Germány

Kultura se šňůrovou keramikou (PH)

Synonyma:

Cizojazyčné ekvivalenty: Corded Ware Cultur; Schnurkeramikultur; -; kultura šňurovoj keramiky (культура шнуровой керамики);

→ Datace: 2900-2350 př. Kr.

Lokalizace: oblast od Rýna, přes Německo, Polsko, jižní Skandinávii až k Volze

<http://ethnohistory.verbix.com/CordedWare/>

3.7 Realizace

- pokud se nám povede získat prostředky (ať už se Strategií AV21 nebo odjinud), plánujeme vytvořit mapu ve formě cloudové nebo webové aplikace umístěné na serveru ARÚBu
- aplikace by byla volně dostupná dalším institucím nebo jednotlivcům
- aplikace by měla mít dvě části:
 - uživatelskou část, kde bude možné fulltextové vyhledávání nebo prohledávání v rámci hierarchické struktury hesel
 - zobrazena by měla být pro přehlednost pouze jedna větev
 - zároveň by tato část měla mít intuitivní navigační nástroje pro přesun v rámci struktury
 - administrativní část pro úpravu, přidávání nebo odebrání jednotlivých hesel

4.1 Předpokládané cíle

- mapa by měla sloužit jako referenční pomůcka (obsahuje vysvětlující komentáře a další referenční údaje) a nástroj možné standardizace věcného popisu v knihovnách archeologických institucí
- po doplnění oborově specializovaných hesel do databáze Národních autorit bude možný přesnější věcný popis publikací
 - Příklad doby římské ve středodunajském prostoru:
 - germánská etnika na území ČR
 - limes romanus
 - římsko-provinciální výrobky jejich import do Barbarica
 - přítomnost římského vojska
 - problematika je zkoumána vědci v Německu, Rakousku, Slovensku, Maďarsku a u nás

4.2 Předpokládané cíle

- ulehčení zaškolení nových katalogizátorů knihoven archeologických institucí, kteří dostanou ucelený tezaurus předmětových hesel včetně viditelné hierarchie.
- mapa předmětových hesel by měla sloužit jako referenční pomůcka pro uživatele výše zmíněných knihoven (vědci, studenti) k vyhledávání literatury na základě věcných údajů

5.1 Zdroje

- rejstřík Národních autorit – zajímalo nás nejen, jaké oblasti pokrývá, ale také jaké nepokrývá
- terminologické slovníky archeologie Karla Sklenáře
- Česko-anglicko-německý slovníček pro studenty archeologie
- Německo-český a česko-německý Archeologický slovník Lubomíra Košnara
- Deutsch-tschechische archäologische Terminologie Adolfa Schebka
- skripta Dějiny pravěku a rané doby dějinné Vladimíra Podborského
- interní hesláře kolegů z archivu ARUB

6.1 Literatura

- Použitá literatura:
- JOHN, Jan – CHVOJKA, Ondřej – KRIŠTUFOVÁ, Tereza: Česko-anglicko-německý slovníček pro studenty archeologie. Plzeň 2009.
- KOŠNAR, Lubomír: Německo-český a česko-německý Archeologický slovník. Praha 2010.
- PODBORSKÝ, Vladimír: Dějiny pravěku a rané doby dějinné. Brno 2006.
- SCHEBEK, Adolf: Deutsch-tschechische archäologische Terminologie. Praha 2007.
- SKLENÁŘ, Karel: Archeologický slovník. Část 1, Kamenné artefakty. Praha 1989.
- SKLENÁŘ, Karel: Archeologický slovník. Část 2, Kovové artefakty 1. Pravěk a raný středověk. Praha 1993.
- SKLENÁŘ, Karel: Archeologický slovník. 3., Keramika a sklo. Praha 1998.
- SKLENÁŘ, Karel: Archeologický slovník. Sv. 4., Kostěné artefakty. Praha 2000.

Děkujeme za pozornost!